

הקשר בין האדם לטבע

ט"ו בשבט מקשר בין האדם לטבע.

במקורות מושווה האדם לעץ. האדם מצווה לנטוע בכל גיל ובכל מצב גם אם הארץ מלאה כל טוב:

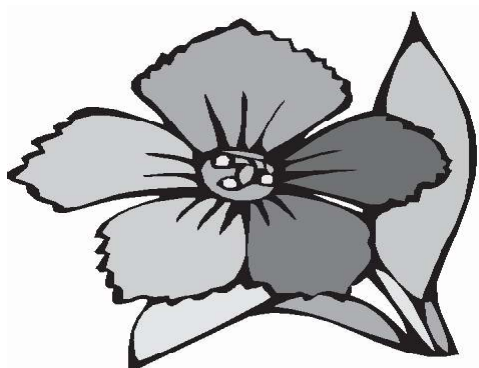
"וכי תבואו אל הארץ ונטעתם" (ויקרא, י"ט, כ"ג).

"אמר להם הקב"ה לישראל: אף על פי שתמצאו אותה מלאה כל טוב לא תאמרו: נשב ולא נוטע, אלא הוּו זהירים בנטיעות. כשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים, אף אתם היו נוטעים לבניכם. שלא יאמר אדם אני זקן, כמה שנים אני חי, מה אני עומד ומתייגע לאחרים למחר אני מת?..."

"לפיכך לא יבטל אדם מן הנטיעות, אלא, כשם שמצא – עוד יוסיף וייטע, אפילו יהיה זקן"
(מדרש תנחומא פי קדושים).

לפני כניסתם לארץ כנען ה' ציווה על בני ישראל לנטוע עצים בארץ:

"וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" (ויקרא, י"ט).

דיון כיתתי

מה משמעות הנטיעה בארץ כנען אז, ובארץ-ישראל כיום?

כי האדם עץ השדה / מיילים: נתן זך

כי האדם עץ השדה.
כמו העץ הוא שואף למעלה
כמו האדם הוא נשרף באש.
ואני לא יודע
איפה הייתי ואיפה אהיה.
כמו עץ השדה.

כי האדם עץ השדה.
כמו האדם גם העץ צומח
כמו העץ האדם נגדע
ואני לא יודע
איפה הייתי ואיפה אהיה.
כמו עץ השדה.

כי האדם עץ השדה.
כמו העץ הוא צמא למים
כמו האדם הוא נשאר צמא.
ואני לא יודע
איפה הייתי ואיפה אהיה.
כמו עץ השדה.

משימה

מצא את המשותף בין העץ והאדם עפ"י השיר של נתן זך.

האדם

העץ

A large rectangular box with a decorative border, containing four horizontal lines for writing. A bracket above the box spans from the word 'האדם' on the left to 'העץ' on the right.

אלון ואלה / מתוך אנציקלופדיית 2000

האלונים הם עצים שפירותיהם הם אגוזים הנקראים בלוטים. גזעם עבה, וישנם אלונים שהיקף גזעם מגיע עד 11 מטר. הם גדלים אט-אט, ויכולים לחיות אפילו 900 שנה. ישנם בעולם כ- 275 מיני אלונים, ולרובם יש עלים משוננים מאוד. אולם, אלונים ירוקי-עד הם בעלי עלים קשים, מבריקים וישרים. גזע האלון קשה ועמיד, ולכן שימש העץ בעבר לבניית ספינות מפרש. אבקה לבנה מגזע האלון נמצאת בשימוש בהכנת מוצרי עור. מקורו של השעם – מגזע אלון השעם.

בארץ גדלים שלושה סוגי אלון: האלון המצוי, אלון התבור, ואלון התולע. האלון המצוי הוא ירוק-עד, והוא עץ הבר הנפוץ ביותר בארץ. אלון התבור הוא צמח נשיר הגדל באזור הגליל התחתון והגולן, ובגלל קליפתו העבה הוא עמיד יחסית מפני שריפות. אלון התולע הוא עץ נשיר הגדל במקומות גבוהים ולחים. הוא נפוץ במיוחד בהרי הגליל העליון ובצפון הגולן.

לצד האלון גדלה בחורשות הבר האלה. השיח הלא קוצני הנפוץ ביותר בכל היס התיכון הוא אלת המסטיק. היא קרויה כך על שם השרף הריחני בעל הריח החריף שבעליה, אשר בימים עברו שימש בין היתר כגומי לעיסה. לצידה גדלות בישראל האלה הארץ-ישראלית והאלה האטלנטית. הפרחים של כל סוגי האלה אדומים אך אינם בולטים – מכיוון שהאלה מאבקת על-ידי הרוח ואינה מנסה למשוך חרקים אל פרחיה.

בתנ"ך נזכרים האלה והאלון יחד, ולעיתים נראה אף שמחליפים אותם זה בזה – אולי מפני שבחורשות וביערות ימצאו יחד האלון המצוי והאלה הארץ-ישראלית.

לכיתות א' – ט' מומלץ לצרוב ת.ג. 34מח.
התאימו את התחנינים המוכיחים בת.ג. לכיתתכט.
אין צורך להשתמש בכל התחנינים.

ת.ז. לצמח / עץ

שם העץ / פרח:

מקור השם:

משפחה:

סוג:

גובה:

ריח:

הפרח (צבעו,
מס' עלי כותרת
ועלי גביע):

פרי:

שימוש/ים:

אזור גידול
(בארץ ובעולם):

הצמח בתנ"ך:

השקד מעובד מתוך אנציקלופדיית "מכלל"

השקד נמנה עם משפחת הוורדניים, והוא כולל כ- 40 מינים של עצים ושיחים נשירים (עומדים בשלכת). בעבר נכלל השקד במשפחת פרונום, שבו כלולים גם עצי הפרי הנפוצים שזיף, משמש, אפרסק ודובדבן, אך בשל השוני בצורת הפרי, הוגדר כזן נפרד.

אחד ממיני השקד הנפוצים בארץ הוא השקד המצוי, הגדל בעיקר באזורי ההר. גובהו עשוי להגיע ל- 8 מטרים, עליו דמויי איזמל ואורכם מגיע עד ל- 8 סנטימטרים. בחורף עומד עץ השקד, כאמור, בשלכת, ובסוף החורף הוא מתכסה השפעת פרחים גדולים, לבנים או ורודים, שקוטרים מגיע עד ל- 3 סנטימטרים.

לפרח השקד יש גביע בעל חמש אונות ירוקות וחמישה עלי כותרת. מספר האבקנים בין 10 ל- 30 וביניהם עלי אחד. ריחם של הפרחים נעים, ושפע הצוף שבהם מושך אליהם חרקים רבים, בעיקר דבורים, המאביקים אותם. לאחה האבקה מתפתח הפרי. פריו של השקד נקרא בפי הבוטנאים "בית גלעין" ויש לו ציפה ירוקה ושעירה. לעיתים נמכרים השקדים הצעירים למאכל כ"שקדים רכים", שציפתם עודנה ירוקה ועסיסית: אך כאשר מבשיל הפרי, מתייבשת הציפה. לאחר קילופה (בידי המגדלים של עצי השקד) נחשפת קליפתו החומה והקשה של הגלעין, שרק על-ידי פיצוחה אפשר להגיע אל הזרע הטעים והנאכל. בשקד הבר מכיל הזרע חומר רעיל הנקרא אמיגדלין, המעניק לו ריח טיפוסי וטעם מר.

האדם תרבת את השקד עוד בימי קדם ופיתח זנים רבים, שזרעיהם אינם מרים וטעמם משובח. ערכם התזונתי של זרעי השקד הוא רב, והם מכילים כ- 18% חלבון, 20% פחמימות ויותר מ- 50% שומן. רק אגוזים ספורים, כגון אגוזי הפקן, עולים על השקד בערכם התזונתי. משום כך משמשים השקדים מרכיב חשוב בתפריטם היומי של הצמחונים והטבעונים, שאינם אוכלים את הבשר ומוצרו. פרי השקד, הירוק לפני הבשלתו, נאכל חי או משמש ליצור ריבות ומרקחות. זרעי השקד נאכלים טריים או קלויים. בתעשיית דברי המתיקה הם משמשים להכנת מרציפן ושוקולד ממולא ולאפיית עוגות ועוגיות. שקדים משמשים גם להכנת דברי מתיקה ומיני מאפה. מן השקדים מכינים גם משקה קל, לבן ומזין, דמוי חלב, הנקרא בערבית "לוז" (בתנ"ך נקרא השקד גם "לוז"). יצרניות השקדים הגדולות בעולם הן מדינות קליפורניה שבארצות-הברית וספרד. גם בישראל מצויים מטעי שקדים.

